

הכנסת
מרכז המחקר והמידע

ירושלים, י"ט באדר א' תשע"ד
19 בפברואר 2014

לכבוד:
חה"כ איתן כבל
באן

שלום רב,

הנדון: מגמת צמחונות וטבעונות בישראל ובעולם

לבקשתך, להלן הנתונים, ככל שנמצאו, על מספר האנשים בישראל המתבססים על תזונה צמחונית או טבעונית ועל מגמות בכיוון תזונה צמחונית או טבעונית בעולם. להלן הממצאים המרכזיים:

- נראה כי בישראל ובעולם בכלל אין כיום איסוף שיטתי של נתונים על-ידי גופים רשמיים שיכולים להעיד על שינוי מגמה בכיוון של תזונה צמחונית או טבעונית.
- בישראל יש נתונים על מגמות בצריכת מזון, אך אין בהם כדי להעיד על מגמת צמחונות או טבעונות, שכן עשויים להיות גורמים אחרים לשינוי מאזן המזון, ובהם שינוי במחירים.
- בסקר החברתי שערכה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בשנת 2010 הגדירו את עצמם 2.6% מכלל האוכלוסייה צמחונים או טבעונים. סקר בריאות ותזונה לאומי מקיף של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בשיתוף עם המרכז הלאומי לבקרת מחלות מתוכנן בשנים 2014-2015.

1. צמחונות וטבעונות בישראל

1.1. רקע

חשוב להקדים ולומר כי יש תפיסות שונות של המונחים "צמחונות" ו"טבעונות", הנובעים במידה רבה ממגוון ההגדרות העצמיות של אנשים.¹ למשל נהוג לאפיין צמחונים כאנשים שאינם כוללים בתזונתם מוצרי בשר. עם זאת, יש אנשים שמגדירים עצמם צמחונים ואוכלים דגים. באופן דומה, אפשר לאפיין טבעונים כמי שנמנעים מאכילת כל מוצר מן החי (בשר, חלב, ביצים) ותזונתם מבוססת על למשל ירקות, פירות, קטניות ואגוזים, ועם זה יש אנשים שמגדירים את עצמם טבעונים אף שהם אינם נמנעים מאכילת דבש דבורים. חשוב לציין לפיכך שבשל מגוון ההגדרות קשה להציג נתונים חד-משמעיים על מספר הצמחונים והטבעונים הן בישראל והן במדינות אחרות.

¹ Johanna Dwyer, "Vegetarian Diets", *Encyclopedia of Food Sciences and Nutrition*, 2003.

1.2. נתונים

לצורך איסוף הנתונים פנינו למשרדי ממשלה ולגופים רשמיים רלוונטיים ובהם משרד הבריאות, משרד החקלאות והלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. מהלשכה המרכזית לסטטיסטיקה נמסר כי יחידת סקרי תזונה שבמשרד הבריאות והלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מתכננות לערוך סקר בריאות ותזונה לאומי (מב"ת) כולל בשנת 2014-2015 לקבוצות גיל שונות, שייכללו בו גם נתונים על צמחונים וטבעונים.² מלבד סקרים מתוכננים מצאנו שני סקרים עם נתונים בנושא, כמפורט להלן.

במרכז הלאומי לבקרת מחלות שבמשרד הבריאות הוקמה בשנת 1998 יחידת סקרי תזונה במטרה לאסוף מידע על הרגלי התזונה של תושבי ישראל. בשנים 1999-2001 נערך סקר בריאות ותזונה לאומי (מב"ת) ראשון, שהקיף 2,463 גברים ונשים בני 25-64.

הממצאים המרכזיים בנושא צמחונות וטבעונות בסקר מב"ת 1999-2001:

- 8.5% מכלל המשתתפים בסקר הגדירו את עצמם צמחונים או טבעונים. בקרב הנשים 9.8% ובקרב הגברים 7.2%.
 - שיעור המגדירים עצמם צמחונים או טבעונים בקרב היהודים (10%) היה גבוה פי-2.3 מאשר בקרב הערבים (4.3%).
 - השיעור הגבוה ביותר של נסקרים שמגדירים את עצמם צמחונים או טבעונים נמצא בקרב נשים יהודיות בקבוצת הגיל 35-54. השיעור הנמוך ביותר נמצא בקרב גברים ערבים בני 35-64.³
- נתונים נוספים נמצאו בסקר החברתי של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה לשנת 2010, "בריאות ואורח חיים". להלן תמציתם.

בני 20 ומעלה צמחונים או טבעונים לפי תכונות נבחרות (מין, קבוצת אוכלוסייה, הכנסה והשכלה),

⁴2010

שיעור בכלל האוכלוסייה	מאפיין
2.6%	סך הכול
	מין
1.2%	בקרב גברים
4%	בקרב נשים
	קבוצת אוכלוסייה
2.8%	בקבוצת האוכלוסייה היהודית
--	בקבוצת האוכלוסייה הערבית

² שלומית כהן, ראש ענף הפצת מידע בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, מענה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דואר אלקטרוני, 11 בפברואר 2014.

³ משרד הבריאות – המרכז הלאומי לבקרת מחלות, [סקר מצב בריאות ותזונה \(מב"ת\) לאומי ראשון, 1999-2001, חלק א' ממצאים כלליים](#), 2003.

⁴ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, הסקר החברתי 2010, [לוח 24: בני 20 ומעלה, לפי תזונה והרגלי אכילה ולפי תכונות נבחרות, 2010](#), פורסם ב-20 במאי 2012.

הכנסה	
2.4%	בקרב בעלי הכנסה 2,001-4,000-4,000 ש"ח
3.1%	בקרב בעלי הכנסה 4,001 ש"ח ומעלה
השכלה	
1.7%	בקרב בעלי תעודת סיום תיכון שאיננה בגרות
3.7%	בקרב בעלי תעודת בגרות
3.8%	בקרב בעלי תעודה אקדמית

לפי הטבלה, בסקר החברתי לשנת 2010 דווח על שיעור נמוך יותר של צמחונים או טבעונים שהגדירו עצמם כאלה מאשר בסקר מב"ת שממצאיו פורטו לעיל (2.6% לעומת 8.5%). במענה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת נמסר מיחידת הסקרים במרכז הלאומי לבקרת מחלות כי אין הסבר חד-משמעי לפער בנתונים וייתכן כי הוא נובע משוני בהגדרות או בהבנת הנסקרים את ההגדרות שהוצגו להם.⁵

עם זאת, כמו בסקר מב"ת נראה כי גם בסקר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה נמצאו פערים בין קבוצות אוכלוסייה, וגם לפי סקר זה נשים נוטות יותר מגברים לצמחונות ו/או טבעונות, ויש שיעור גבוה יותר של צמחונים וטבעונים על-פי הגדרתם בקרב יהודים בהשוואה לערבים. כמו כן, יש לציין שבשני המחקרים קשה להצביע על פערים בשיעורי הצמחונים והטבעונים בין רמות השכלה שונות (בעלי תעודת בגרות בהשוואה לבעלי תעודה אקדמית).

בסקר החברתי של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה נבדקו גם הסיבות לבחירה בצמחונות או בטבעונות, והממצאים מפורטים בטבלה שלהלן.

הסיבות לבחירה בצמחונות או בטבעונות לפי הסקר החברתי 2010⁶

שיעור מסך הצמחונים והטבעונים	סיבה
38.7%	אידיאולוגית, מצפונית או מוסרית
17.1%	בריאותית
36.2%	העדפה, טעם
8%	אחר

ללשכה המרכזית לסטטיסטיקה יש נתונים על אספקת מזון, שיווקו וצריכתו ועל הוצאות משקי בית על מיני מזונות,⁷ אך יש לציין שאין בנתונים אלה כדי להעיד על מגמת צמחונות או טבעונות, שכן עשויים להיות גורמים אחרים לשינוי במאזן המזון, ובהם שינוי במחירים.

⁵ טל שמעוני, מרכזת סקרים בתזונה, המרכז הלאומי לבקרת מחלות, משרד הבריאות, שיחת טלפון, 17 בפברואר 2014.

⁶ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, נתוני הסקר החברתי 2010, מחולל הלוחות.

2. צמחונות וטבעונות בעולם

בבדיקתנו לא נמצאו גופים בין-לאומיים רשמיים העוקבים אחר מגמות צמחונות וטבעונות בעולם. למשל, במענה של מחלקת מחקרי מדיניות של הפרלמנט האירופי על פנייתנו נמסר כי אין ברשותם נתונים בנושא זה.⁸ במסמך של מכון מחקר גרמני נטען כי בחירה בצמחונות כאורח חיים קשורה לדאגה לרווחת בעלי-חיים ולנושאים אחרים כגון עוני, בריאות וסביבה. מהמסמך עולה כי יש פער גדול בשיעור הצמחונים בין מדינות (בהודו למשל שיעור הצמחונים עשוי להגיע לכשליש מכלל האוכלוסייה). כמו כן צוין במסמך כי על-פי רוב יש יותר צמחונים במדינות שההכנסה הממוצעת בהן נמוכה, אף שיש פערים גדולים בשיעור הצמחונים גם בין מדינות עניות. עם זאת צוין בסיכום המסמך כי מאחר שמדינות מעוטות הכנסה צומחות בקצב מהיר, יש לצפות לעלייה חדה בצריכת הבשר העולמית, ואילו מגמת הגידול בשיעור הצמחונים אטית הרבה יותר.⁹

להלן נתונים שנמצאו בחיפוש מקוון על צמחונים וטבעונים בארצות-הברית ובגרמניה. חשוב לציין כי חלק מהנתונים הם משנים עברו, וכי מקור הנתונים הוא ארגונים לא ממשלתיים (כגון ארגוני צמחונות ו/או הגנה על בעלי-חיים). בכל מקרה יצינו שנת הנתונים ומקורם.

2.1. ארצות-הברית

לפי אתר האינטרנט של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה של ארצות-הברית ארגון זה אינו אוסף מידע על מספר הצמחונים והטבעונים במדינה.¹⁰ הארגון הלא-ממשלתי The Vegetarian Resource Group עורך סקרים בנושא זה,¹¹ ולהלן נתונים נבחרים.

בני 18 ומעלה בארצות-הברית שהם צמחונים (אינם אוכלים בשר, עוף או דגים), לפי תכונות נבחרות (מין, קבוצת אוכלוסייה, הכנסה והשכלה), בשנים 1997, 2006 ו-2012¹²

מאפיין	% מכלל האוכלוסייה 1997	% מכלל האוכלוסייה 2006	% מכלל האוכלוסייה 2012
סך הכול	2.5%	2.3%	4%

⁷ ראו למשל: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, רבעון לסטטיסטיקה של חקלאות יולי-ספטמבר 2013, [לוח 1: שיווק מוצרים חקלאיים נבחרים – כמויות](#), פורסם בינואר 2014.

כמו כן, בסקרי הוצאות משקי בית בודקים בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בין היתר את ההוצאה הממוצעת למשק בית על "תחליפי בשר צמחוניים" ו"מוצרי צמחונות וטבעונות" (ממצאי הקטגוריה השנייה אינם מפורסמים).

כאמור, חשוב לציין שאין בנתונים האמורים ללמד על מספר הצמחונים והטבעונים בישראל ואף לא בהכרח על כמויות הבשר, העוף והדגים הנצרכות בפועל.

⁸ מריון שמידט-דרוהר, מחלקת מחקר מדיניות בפרלמנט האירופי, מענה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דואר אלקטרוני, 17 בפברואר 2014.

⁹ Eimear Leahy, Seán Lyons and Richard S. J. Tol, [An estimate of the number of vegetarians in the world](#), ESRI working paper No. 340, Leibniz Information Centre for Economics, 2010.

¹⁰ <https://ask.census.gov/faq.php?id=5000&faqId=599>

¹¹ תוצאות סקר שערכו בשנת 2006 מופיע גם באתר האינטרנט של ה-FDA (מינהל המזון והתרופות האמריקני). ראו:

Charles Stahler, [How many adults are vegetarian?](#), *Vegetarian Journal* Issue 4, 2006.

יש לציין שהסקרים נערכים על מדגם קטן, של כמה אלפים בודדים.

¹² The Vegetarian Resource Group, [How many people are vegetarian?](#), Organization website, Accessed: 17 February, 2014.

מין			
3%	2%	1.7%	בקר גברים
5%	3%	3.2%	בקר נשים
קבוצת אוכלוסייה			
3%	--	1.6%	בקבוצת האוכלוסייה הלבנה
6%	--	3.5%	בקבוצת האוכלוסייה האפרו-אמריקנית
8%	--	--	בקבוצת האוכלוסייה ההיספנית
הכנסה			
4%	--	--	בקר משקי בית בעלי הכנסה נמוכה מ-35,000 דולר לשנה
4%	--	--	בקר משקי בית בעלי הכנסת בסך 50,000–75,000 דולר לשנה
השכלה			
5%	--	--	בקר בעלי השכלה תיכונית או פחות
3%	--	--	בקר בעלי השכלת קולג' חלקית
5%	--	--	בקר בוגרי בוגרי קולג'

עוד נמצא בסקר של שנת 2012, המפורט בטבלה שלעיל, כי 1% מהאוכלוסייה הם טבעונים (כלומר אינם אוכלים בשר, עוף, דגים, מוצרי חלב או ביצים). כמו בממצאים בישראל, לפי סקר זה גם בארצות-הברית נשים נוטות לצמחונות יותר מגברים, ולא נמצא הבדל מובהק בשיעור הצמחונים בין רמות השכלה והכנסה שונות.

2.2 גרמניה

כאמור, בבדיקתנו לא נמצאה סטטיסטיקה רשמית ומהימנה על מספר הצמחונים או הטבעונים באירופה. רוב המידע הזמין בנושא מקורו בארגונים המעודדים אורח חיים צמחוני או טבעוני ובאגודות להגנה על בעלי-חיים. למשל, לפי ארגון הצמחונות הגרמני (VEBU) משנת 2009 חלה עלייה קלה במספר הצמחונים בגרמניה, ובשנת 2013 הם כ-6.88 מיליון איש.¹³ נתונים אלו מופיעים גם במגזין של משרד החקלאות של קנדה, שלפיו שיעור הצמחונים בגרמניה הוא הגבוה ביותר במדינות אירופה (כ-9% שהם כ-7 מיליון גברים ונשים). כמו כן נטען במגזין זה כי שיעור הצמחונים באירופה גדל במידה ניכרת בחמש השנים האחרונות, לצד ירידה בצריכת הבשר לנפש, וכי האגודה הבריטית לצמחונות מדווחת כי מדי שבוע הופכים כ-5,000 אנשים בבריטניה לצמחונים.¹⁴

כתיבה: נעמה טשנר

אישור: יובל וורגן, ראש צוות

עריכה לשונית: מערכת "דברי הכנסת"

¹³ VEBU, [Number of Vegetarians](#), 2013.

¹⁴ Government of Canada, Agriculture and Agri-food Canada, [Current discussions and trends in Germany/the EU](#), in: Agri-Food News from Europe, May 2013.